BİR "FETİH EFSÂNESİ" OLDUĞU ÖNE SÜRÜLEN

Ulubatlı Hasan'ın Yeni Keşfedilen Kabri ve Bilinmeyen Gerçek Tarihî Kimliği

HAKAN YILMAZ

BUGÜNE KADAR ULUBATLI HASAN HAKKINDA SANCAĞI RASTGELE ELİNE ALIP BURCA DİKMEYİ BAŞARMIŞ ÇOK GENÇ BİR YENİÇERİ OLDUĞU YÖNÜNDE HAYAL ÜRÜNÜ BİR KARAKTER KURGULANMIŞ; BU DA ONUN ŞİMDİYE DEK AÇIKÇA TESPİT EDİLEMEYEN GERÇEK STATÜSÜNÜ TAMAMEN GÖLGEDE BIRAKMIŞTIR. HALBUKİ İSTANBUL KARA SURLARININ EN STRATEJİK NOKTASI OLAN *HAGIOS ROMANOS* (TOPKAPI) BURCUNA ÇIKIP SANCAK DİKMEK GİBİ ÇOK ZOR BİR GÖREVİ BAŞARMAK ANCAK EMEKTAR VE YÜKSEK TECRÜBE SAHİBİ BİR SANCAKTARIN İŞİ OLABİLİRDİ. O, "ALEMDAR"LIĞININ YANI SIRA BU DÖNEMDE UZUN BİR SÜRE "SEKBANBAŞI"LIK DA YAPMIŞTIR. ULUBATLI HASAN'IN TARİHÎ YARIMADANIN MERKEZİNDE BULUNAN MEÇHUL KABRİ, BİRKAÇ AY ÖNCE BÖLGEDE YAPTIĞIMIZ GENİŞ ÇAPLI BİR ARAŞTIRMA SONUCU ORTAYA ÇIKMIŞTIR.

Yaklaşık yirmi yıldır İstanbul'un fetih yıldönümlerinde, gerek akademik çalışmalarda gerekse basın-yayın organlarında fetihte surlara ilk Osmanlı sancağını diken "Ulubatlı Hasan" adlı yeniçerinin hiçbir zaman yaşamadığı, bu bilginin fetihten yüz yirmi yıl sonra asılsız bir *"efsane"* olarak kurgulandığı iddiası benzer ifadelerle tekrarlanıp durmaktadır. Rivayetin kaynağı olan imparator muhâfızlarının başı Yorgios Sfrancis'in *Chronicon Maius* adlı ayrıntılı eserini, 1930'lardan itibaren basit ve inandırıcılıktan uzak iddialarla, hiçbir bilimsel delile dayanmadan Metropolit Makarios Melissinos'a atfeden birkaç Yunan ve Romen tarihçinin çelişkili sözde tezleri[1], eserde geçen "Ulubatlı Hasan"ın da sonradan uydurulmuş bir efsane olduğu isabetsiz düşüncesini ortaya çıkarmış ve fethin sembolü kabul edilen "Hasan" zamanla literatürden tamamen dışlanarak yerine alternatif daha başka isimler aranmıştır.[2] Sfrancis'in genişletilmiş kroniği hakkında öne sürülen iddiaların isabetsizliğinin yanı sıra, yazarın kroniğin kendisine aidiyetinde şüphe bırakmayan özgün ifadeleri ve ilk ağızdan yaptığı orijinal betimlemeleri karşısında iddia sahiplerinin tamamen sessiz kalmaları; eserde "Ulubatlı Hasan"ı nitelikli tasvirlerle ön plâna çıkaran ayrıntılı bilgilerin de diğerleri gibi doğrudan Sfrancis'in izlenimlerine dayandığını gösterir.

Bir görgü şahidi olan ünlü Bizans'lı müverrihin Ulubatlı Hasan'la İlgili şu satırlarına eğildiğimizde, bu ilk ağızdan anlatım ve özgün tasvirlerin son derece belirgin olduğunu kuşkusuz bir biçimde görmekteyiz:

> İşte o sırada, aslen Lopadion (Ulubat)'lı olup koca bir vücuda sahip olan 'Hasan' adlı bir yeniçeri, sol eli ile başının üstüne kalkanını tutup, sağ eli ile kılıcını çekti ve bizimkilerin şaşkınlık içinde geri çekildikleri o bölgede surun tepesine doğru atıldı. Onunla aynı cesareti göstermek isteyen otuz kadar diğeri de kendisini takip etti. Bizimkilerden hâlâ surlarda kalanlar ise üzerlerine kayaları yuvarlıyorlardı ve onlardan on sekizini aşağı attılar. Ne var ki, Hasan kendisine mahsus şiddeti ile surun üzerine çıkıp bizimkileri kaçırmayı başardı. Bu zafer üzerine diğerleri de onu takip ederek surlara tırmanma fırsatını buldular. Bizimkiler sayılarının pek az olması nedeni ile sura tırmananlara mânî olamadılar. Düşmanın sayısı fazla idi, buna rağmen yine de yukarıya çıkanlara saldırdılar ve onlardan birçoğunu öldürdüler. Bu çatışma sırasında Hasan'a bir taş isabet etti ve onu yere yıktı. Kendisini yere yıkılmış görünce, bizimkiler de üstüne her taraftan taş fırlatmaya başladılar. O

Alemdar Ulubatlı Hasan'ın Fatih Horhor'da yer alan kabir ve mescidinin bulunduğu sokağın 1940 yılı Aralık ayında çekilen en son fotoğrafı, Vakıflar Gn. Md. D: 532, F. nr.: 3996 (solda) ve şimdiki görünümü (üstte)

ise dizleri üstüne kalkmış kendisini savunmaya çalışıyordu; ancak almış olduğu pek çok darbeden dolayı artık sağ kolu işlemez oldu ve oklarla kaplandı, nihayet beraberindeki pek çok kişi ile birlikte öldü.[3]

Dönemin Bizans, Latin ve Osmanlı tarih kaynaklarında öncülerinin adının "Hasan" olması dışında, bu surlara çıkıp sancak dikme sahnesini benzer ifadelerle aktarıp doğrulayan çok sayıda çağdaş kayıtlara rastlanır. Gerek bu kayıtların varlığı, gerekse kroniğin içinde abartılı yorumlarla birer çelişki gibi yansıtılan noktaların tutarsızlığı; kroniğin ana metniyle birlikte içindeki "Ulubatlı Hasan" rivayetinin de orijinalliğini ve literatürel değerini yeterince ortaya koymaktadır.

ALEMDAR HASAN'IN TARİHÎ YARIMADADA ORTAYA ÇIKAN KABRİ VE YOK OLAN MESCİDİ

Tarih araştırmalarında topografi ve toponimiden yararlanma yöntemi akademik çevrelerin çoğunda cârî olmasına rağmen Türkiye'de henüz emekleme aşamasındadır. "Ulubatlı Hasan"ın yüzyıllardır Sfrancis'in *Chronicon Maius*'u dışında başka bir kaynakta izine rastlanmadığı ve Osmanlı kaynaklarında yaşamına ışık tutacak herhangi bir bilgi bulunamadığı gibi, topografik ve toponimik alanlarda da sur bölgesi ve tarihî yarımada içerisinde bugüne dek varlığını tespite yönelik nitelikli hiçbir bilimsel araştırma yapılmamıştır.[4]

Ulubatlı Hasan'ın tarihî yarımadanın merkezinde bulunan meçhul kabri, birkaç ay önce bölgede yaptığımız geniş çaplı bir araştırma sonucu ortaya çıkmıştır. Fatih İskenderpaşa Mahallesi yakınlarında, Horhor'dan Büyükşehir Belediyesi'nin arka hizasına doğru uzanan yol üzerinde yer alan Fatih'in şehit sancaktârı "Alemdâr Baba Hasan"ın kabri, İstanbul'daki tüm fetih şehitlerinin kabirleri arasında apayrı bir öneme sahiptir. Bu ilginç şehit kabri, İstanbul'un yüzyıllar boyu süregelen kadim tarihî görüntüsünü değiştiren 1956 İmar Planı uygulanırken, sebepsiz yere ortadan kaldırılan yarı kârgir, kısa minareli küçük mescidinin yakınında,[5] beş yüz yıl boyunca Osmanlılar tarafından fethin en büyük şehidinin yattığı yer olarak biliniyor ve halk tarafından ziyaret ediliyordu.

Alemdar Baba Hasan'ın Sultan III. Selim'in saltanatının son zamanlarında, 1221/1806 İstanbul depreminde yıkılan mescid ve kabrinin onarımı sırasında kabrin hacet penceresi üzerine yerleştirildiği, ancak daha sonra köşe duvarına nakledildiği anlaşılan manzum bir kitabesi ve üzerinde *"Sıdkî"* mahlaslı şaire ait beş beyitlik bir *"târîh"* manzumesi yer alıyordu ki, bu manzumenin içeriği aynı zamanda, kuşatmanın son anında Fatih'in sancağını burca diken Alemdar Hasan'ın "Ulubatlı Hasan"ın ta kendisi olduğunun da en açık kanıtıydı. Bugün kitabenin varlığına dair elimizde 1930'larda Süheyl Ünver, 1940 sonlarında Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından çekilmiş iki fotoğraf dışında hiçbir kalıntı bulunmamaktadır.[6]

Sıdkî'nin Hasan'ın dilinden yazdığı manzumenin ilk üç beytinde; onun elinde *"tîğ-ı âteş-tâb"* yani "düşmana ateş saçan kılıç" ve dilinde tekbir *"nazm"*ı olduğu halde surların üzerine çıktığı, kahır pençesiyle destansı bir kudretle düşmana karşı savaştığı, Fatih'in sancağını göz kamaştırıcı bir şekilde burcun üstünde dalgalandırdığı, sonunda kanlar içinde kalarak yalnız gâzîlerin değil *"Şehîdler"*in de *"Serdâr"*lığına ulaştığı Sfrancis'in tasvirlerine tam bir paralellikle nazmedilmiştir.[7] Hasan'ın buraya kadarki hikâyesi her iki materyali aynı ortak bilgi etrafında

İstanbul surlarına ilk Osmanlı sancağını diken Ulubatlı Alemdar Baba Hasan'ın kabrinin 1940 yılı sonlarındaki hali
Vakıflar Gn. Md. D.: 532, F. nr.: 3997

Fatih'in şehit sancaktarı Hasan'ın kabrinin bugünkü durumu
Fotoğraf: Hakan Yılmaz

birleştirerek, tespit ettiğimiz kabirde yatan *"Alemdar Baba Hasan"*'ın Bizans tarihçisi Sfrancis'in *"Lopadion (Ulubat)'lı Hasan"*'ı ile aynı kişi olduğunu kuşkusuz bir biçimde belirginleştirir.

Manzumenin dördüncü beytinde bugüne kadar duyulmamış ilginç bir ayrıntıdan söz edilerek, Hasan'ın bedeninin burçtan düştükten sonra bir süre sur dibinde ceset ve taş yığınları altında kaldığına, ne Han (Fatih) ne de başka biri naaşının yerini bulamazken, rüyada gösterilen bir işaret üzerine çıkarılıp şimdiki kabir alanına taşındığına işaret edilmiştir.

Şiirin son beytinde *"menkût" (noktalı)* harfle *"târîh"* düşürüldüğü belirtilen: *"Zehi devlet Hasan Baba ki heşt-seddin (sekiz burcun) 'alemdârı"* dizesi ise, yine çağdaş tarihî verilere uygun olarak; on iki kara burcu içinde ikinci sancağın dikildiği dokuzuncu burç olan *Porta Pighi/Silivrikapı*'dan önce, buraya kadarki sekiz burç arasında ilk Osmanlı sancağını Alemdar Hasan'ın diktiğini netleştirerek, onun *"Ulubatlı Hasan"* olduğu konusundaki tespitimizi bir kez daha kesin olarak teyit etmektedir.

ALEMDAR ULUBATLI HASAN'IN VAKFİYESİ VE BİLİNMEYEN RESMÎ GÖREVLERİ

Ulubatlı Alemdar Baba Hasan Bursa'da, Ulubat Gölü'nün birkaç kilometre doğusunda yer alan *"Kızılcıklu"* ya da şimdiki adıyla *"Hasanağa"* köyü ile eski başkent Edirne'deki *"Sığırlıca-Mûsâ köyü"*'nde kurduğu vakıfları adına Rebî'u'l-evvel 828/Şubat 1425'te Sultan İkinci Murad'ın emriyle düzenlenen orijinal vakfiyesinde,[8] *"Cenâb-ı Melikü'l-ümerâ'i'l-'izâm, Câmi'u mehâsini'l-kirâm, Nâsıbu livâ'i'l-İslâm, Râfi'u bid'a ve'z-zulem, el-Mahsûs beyne'l-ekâbir bi-'uluvvi'-l-himem, Mukarrebü'l-mülûk ve's-selâtîn, Hasen[en] mine'd-devleti ve'd-dîn Hasan Ağa -tâle bakâhu- ibn 'Abdu'llâh..."* gibi övgüye değer yüksek vasıflarla anılmıştır[9]. Alemdar Hasan Ağa'nın Sfrancis tarafından neden *"Ulubatlı"* olarak gösterildiğini açıklayan ve babasının adının "Abdullah" olduğunu ortaya koyan vakfiyesindeki bu unvanları arasında, özellikle: *"Nâsıbu livâ'i'l-İslâm: İslâm sancağının dikicisi"* vasfı diğerlerinden daha ön plana çıkmakta ve onun daha İstanbul'un fethinden yirmi sekiz yıl önce, Fatih'in babası Sultan II. Murad zamanında da resmî bir Alemdar olduğunu kanıtlamaktadır. Bu verilere göre, o sıralarda tahminen otuz beş yaşlarında olması gereken Hasan Ağa'nın doğum tarihi de büyük olasılıkla 1390 yılı civarıdır. Alemdar Baba Hasan bu dönemde vakıf köyü *Kızılcıklu*'da camii, mescid, zâviye, mektep ve hamam gibi hayır eserlerinin yanı sıra saltanat yurdu Edirne'de, resmî vazifesine atfen *"Alemdar Mahallesi"* diye anılan bölgede de bir mescit ve kendisi için bir türbe yaptırmıştı.[10]

Ortaya koyduğumuz bu yeni tespitler ve yayımladığımız bu özgün belgelerden önce, hakkındaki bilgiler yalnızca Sfrancis'in belirsiz anlatısından ibaret kalan Ulubatlı Hasan'ın günümüze kadar sancağı rastgele eline alıp burca dikmeyi başarmış çok genç bir yeniçeri olduğu yönünde hayal ürünü bir karakter kurgulanmış; bu da onun şimdiye dek açıkça tespit edilemeyen gerçek statüsünü tamamen gölgede bırakmıştır. Halbuki İstanbul kara surlarının en stratejik noktası olan *Hagios Romanos (Topkapı)* burcuna çıkıp sancak dikmek gibi üstesinden gelinmesi çok zor ve özel yetenek gerektiren bir görevi başarmak ancak emektar ve yüksek tecrübe sahibi bir sancaktarın işi olabilirdi. İşte bu tarihî gerçekliğe uygun şekilde, Hasan Ağa kabir kitabesindeki *"Mergûb*

'Alemdâr" ve *"Serdâr"* unvanlarına paralel olarak, çeyrek asrı aşkın bir süre önce düzenlenen vakfiyesinde de, resmî sancaktarlığına işaret eden yukarıdaki açık atıfla birlikte: *"Melikü'l-ümerâ'i'l-'izâm"* ve *"Ekâbir"* tâzim ifadeleriyle bir arada anılıp, Sultan II. Murad dönemi devlet adamlarının en büyük ve en önde gelenleri arasında gösterilmiştir. Mehmed Süreyya'nın *Sicill-i 'Osmânî*'de "Hasan Ağa" hakkında: *"Sultân Murâd Hân-ı sânî (II. Murad Han) Hazretleri'nüñ 'asrında Sekbân-başı olup, 857 (=1453)'de İstanbûl fethinde şehîd oldu."* şeklinde verdiği önemli bilgi,[11] onun resmî statüsünün *"Alemdarlık"*'la sınırlı kalmayıp, bu dönemde uzun bir süre *"Sekbanbaşı"*'lık da yapmış olduğunu göstermektedir.

Bu çağdaş kaynaklardaki bilgiler, Sfrancis'in ifadeleriyle tam bir uyum içinde olan Hasan'ın kabir kitabesindeki manzum bilgilerle sentezlendiğinde, her iki materyalin de aynı çağdaş tarihî gerçeği temsil ettiğini gözler önüne sermekle kalmaz; Alemdar Ulubatlı Hasan'ın Fatih'in has sancaktarı olduğunu ve kara burçları arasında *Romanos (Topkapı)* burcuna Fatih'in yaldızlı "Ak sancağı"nın ilk kez onun eliyle konulduğunu da bizlere net olarak tespit imkânı verir.

Baba Hasan'ın İstanbul'un fethi sırasında Sekbanbaşılık görevinde bulunduğunu ise, Sfrancis'in ondan sonra surlara tırmanarak toplu halde aşağı düşürüldüklerini belirttiği *"On sekiz kişi"*nin mensup

ORTAYA ÇIKAN BU YENİ BULGULARDAN HAREKETLE; ULUBATLI HASAN'IN ZANNEDİLDİĞİ GİBİ BİR "EFSANE" OLMAYIP GERÇEKTEN YAŞADIĞI, GENÇ VE TOY BİR YENİÇERİ OLMAYIP ÇELEBİ MEHMED DÖNEMİNDEN BERİ SEÇKİN OSMANLI ÜMERÂSI ARASINDA YER ALDIĞI VE FETİHTEN ÖNCE DE UZUN MÜDDET HEM "ALEMDAR"LIK VE ARDINDAN "SEKBAN-BAŞI"LIK YAPTIĞI SÖYLENİLEBİLİR.

Fethe aslında Sekban-başı olarak katılan Ulubatlı Baba Hasan'ın, Fatih'in emektar bir Alemdâr'ı olarak şehit olmadan önce Topkapı burcuna onun has sancağını diktiği, çağdaş kaynak ve materyallerdeki önemli bazı nadir atıflardan da tespit edilebilir. Fethin çağdaşı Rum tarihçi Kritovulos, *Historia*'sında Romanos (Topkapı) burcunu savunan *"Justino"*nun yaralanıp askerleriyle geri çekilmesi üzerine, Sultan Mehmed'in seçkin askerlerini gayrete getirip ileri doğru atıldığını, onların da *"savaş nâraları ve korkuç çığlıklarla Sultan'ın önüne geçip sedde saldırdıkları"*nı ve orada çatışıp *"Romalılar'ı kaçmaya zorlayarak güçlükle seddin üzerine çıktıkları"*nı belirttikten sonra, ordu gediklerden şehre girmeye başladığı sırada *"Sultan'ın büyük sûrun önünde, büyük bayrakla sancağın çekildiği noktada beklediği"*ni söyler ki[12] bu, Sfrancis'ten ve kitabedeki manzumeden, çatışmada Rumlar'ı kaçırmayı başarıp Romanos burcuna ilk sancağı diktiğini bildiğimiz "Hasan"ın taşıdığı sancağın *"Fatih'in büyük sancağı"* ve onun daha önce de resmî anlamda *"Fatih'in has Alemdârı"* olduğu hakkında kitabe ve vakfiyede de yer alan orijinal bilgilerle birleşir.

Çağdaş Osmanlı müverrihlerinden İdris-i Bitlisî'nin ve İbn Kemâl'in verdikleri bilgiler de aynı yöndedir: Bitlisî, Sultan'ın yakın devlet adamlarından olduğunu söylediği sura çıkan ilk grubun, onun *"zıll-ı râyeti" (Sancağının gölgesi)* altından öne atılıp *"a'lâm-ı fütûhât" fetih sancakları"*nı burçlara dikmeyi başardığını benzer ifadelerle belirttiği gibi[13] İbn Kemâl de onlardan bu işe öncülük edenlerin, *"henüz kal'a-yı düvâzdeh-burc-ı sipihrde râyet"* görülmemişken *"Sultân-ı 'âlem'üñ ak 'alemi"*ni *"âvâze'-i tekbîr"*'le *"Top-kapusı"*'na dikerek "On iki burcun ilk sancaktârı" olduğuna işaret etmiştir ki[14] bu, Hasan'ı "Sekiz burcun sancaktârı" olarak gösteren kitabedeki ifadelerin de otantikliğinin apaçık bir delilidir.

oldukları askerî sınıftan yola çıkarak tespit etmek mümkündür. Bu *"On sekiz kişi"*, öteden beri Fatih'in emriyle surlara çıkan ve aynı anda şehit olan *"İlk fetih şehitleri"* olarak bilinen[15], Alemdar Hasan'ın kabrinin biraz yukarısında, Şehzadebaşı Camii'nin tam karşısında hazireleri bulunan *"On Sekiz Sekbanlar"*dan başkası değildir. Bu şehitlerin birer *"sekban"* oluşu, Mehmed Süreyya'nın eserinde verdiği nadir ayrıntıyı doğrulayacak şekilde, surlara tırmanırken kendisini takip ettikleri önderleri Hasan'ın da *"Sekban-başı"* olduğunu çağdaş topografik bir kanıt olarak belgelemektedir.

Ortaya çıkan bu yeni bulgulardan hareketle; Ulubatlı Hasan'ın zannedildiği gibi bir *"efsane"* olmayıp gerçekten yaşadığı, genç ve toy bir yeniçeri olmayıp Çelebi Mehmed döneminden beri seçkin Osmanlı ümerâsı arasında yer aldığı ve fetihten önce de uzun müddet hem *"Alemdar"*lık ve ardından *"Sekban-başı"*'lık yaptığı söylenilebilir. Bu çağdaş tarihî veri-

Alemdar Hasan Ağa'nın 828/1425 tarihli vakfiyesinin sûretlerinden birinin ilk satırları. VGMA, Defter, nr.: 2163/70, s. 80

Vakıflar Gn. Md. Dosya: 532, Fotoğraf nr.: 3998

lere göre, *Romanos/Topkapı* burcu üzerine Fatih'in *"Ak 'alem"*ini ilk kez o dikmiş, şehâdetinden sonra naaşı sur dibinden çıkarılarak, emrindeki on sekiz şehit Sekban'la birlikte tarihî yarımadanın birbirine çok yakın iki ayrı noktasına defnedilmiş ve her iki şehit ziyaretgâhının da yanıbaşına hatıralarını yaşatmak adına birer mescit inşa edilmiştir.

Alemdar Ulubatlı Baba Hasan'ın İstanbul'daki mescit arsası hâlâ boş durumda olup, üzerine kabrini de içine alacak biçimde, aslına uygun yeni bir mescit ve şadırvan yapılabileceği gibi kayıp kitâbesi de orijinaline benzer şekilde dizayn ettirilerek, yeniden duvarı üzerine yerleştirilebilir.

ULUBATLI HASAN'IN SON ANLARINI SFRANCİS'İNKİNE BENZER ŞEKİLDE ANLATAN ALEMDAR BABA HASAN KABİR KİTÂBESİ

"Yedümde tīġ-ı āteş-tāb dilümde naẓm-ı Settārī
Ben oldum Fātiḥ'üñ ol günde merġūb ʿalem-dārı
Ġazā-yı ekber itdüm Rüstemāne ḥaşmıla yed-kesr
Oluban ġarḳ-ı ḫūn-ālūd işte Şehīdler Serdārı
Yaturdum kimse bilmez ḥāl [ü] aḥvālümi hergiz Ḫān
Meger maʿnāda irşād eylemişler böyle düş-vārı
Çerāġum şuʿle-dār iden, aña durāġ cennet olsun
Ḫüdā her bir umūrında ola anuñ meded-kārı
De-gil Ṣıdḳī bunuñ taʿmīrine menḳūṭını tārīḫ:
'Zehi devlet Ḥasan Baba ki heşt-seddin ʿalem-dārı'
857 (1453)."

FÂTİH'İN ALEMDÂRI "BABA HASAN"IN "ULUBATLI HASAN" OLDUĞUNU KESİNLEŞTİREN KİTÂBE VE *CHRONİCON MAİUS*'TAKİ ORTAK İFADELER

857/1453'teki Mensur Kitabeden Uyarlanan 1221/1806 Tarihli Manzum Kitabe:	**Georgios Sphrantzes, *Chronicon Maius* (V. Grecu, 1966), II/III-7-8, s. 426-429:**
"Zehi devlet Ḥasan Baba ki heşt-seddin ʿalem-dārı" (st. 5)	"…aslen Lopadion/Ulubat'lı olup koca bir vücuda sahip olan 'Hasan' adlı bir yeniçeri … sûrun tepesine doğru atıldı."
"Yedümde tīġ-ı āteş-tāb…" (st. 1)	"Sağ eli ile kılıcını çekti…"
"Ben oldum Fātiḥ'üñ ol günde merġūb ʿalem-dārı" (st. 1)	"Hasan kendisine mahsus şiddeti ile surun üstüne çıkıp…"
"Ġazā-yı ekber itdüm Rüstemāne ḥaşmıla yed-kesr" (st. 2)	"Bizimkilerden hâlâ surlarda kalanlar ise üzerlerine kayaları yuvarlıyorlardı… Ne var ki Hasan, kendisine mahsus şiddeti ile surun üstüne çıkıp bizimkileri kaçırmayı başardı."
"Oluban ġarḳ-ı ḫūn-ālūd işte Şehīdler Serdārı" (st. 2)	"Bu savaş sırasında Hasan'a bir taş isabet etti ve onu yere yıktı. Kendisini yere yıkılmış görünce, bizimkiler de üstüne her taraftan taş fırlatmaya başladılar. O ise dizleri üstüne kalkmış kendini savunmaya çalışıyordu; ancak almış olduğu pek çok yaradan dolayı artık sağ kolu işlemez oldu ve oklarla kaplandı, nihayet beraberindeki pek çok kişi ile birlikte öldü."

DİPNOTLAR

1 I. Papadopulos, "Phrantzès estil réellement l'auteur de la grande chronique qui porte son nom?", Actes du IVe congrès international des études byzantines I, *Bulletin de l'institut archéologique bulgare,* IX, Sofia 1935, s. 177-189; Vasile V. Grecu, *Georgios Sphrantzes. Leben und Werk. Makarios Melissenos und sein Werk,* extras din "Byzantinoslavica", XXVI/I (1965), pp. 62-73; W. Hanak-M. Philippides, *The Siege and Fall of Constantinople in 1453,* Surrey 2011, s. 152-160, vb. Bu iddiâlar, *Fatih Sultan Mehmed* Dönemi Osmanlı Dünyası *Sempozyumu*'nda sunduğumuz bildiride bilimsel kanıtlar ışığında tamamen çürütülmüştür.

2 Türk akademik çevrelerinde başta Feridun Emecen olmak üzere, aralarında Abdülkadir Özcan, Semih Yalçın ve bu satırların yazarının da bulunduğu birkaç kimse dışında *"Ulubatlı Hasan'ı yok sayma"* düşüncesinde olmayan hiç kimse kalmamış; bu konu ile ilgili rutin iddiaları her fırsatta tekrar etmek adeta bir âdet ve gelenek halini almıştır. Emecen, konuyu tekil olarak ele aldığı en önemli çalışmasında; bir tarihçinin adını ve nereli olduğunu yazacak kadar ayrıntı verecek bir tarzda böyle birini hayalinden uydurmuş olamayacağını, metin Melissinos'a dayanıyor olsa bile onun bu bilgiyi 120 yıl sonra fethin şahidlerinden de kolaylıkla aktaracağını vurgulamış; ayrıca iddia sahiplerine, halka mâl olmuş bu gibi şahsiyetleri sansasyonel bir yaklaşımla vardır-yoktur diye mahkûm etmenin sakıncalarını hatırlatmıştır. Krş. F. M. Emecen, "Menkıbe-Târih İlişkisinin Çarpıcı Bir Örneği: İstanbul'un Fethinde Surlara İlk Çıkanın Kimliği Meselesi", İ. Aydın Yüksel'e Armağan, İstanbul 2012, s.s. 254-255, 260.

3 G. Sphrantzes, "Cronica (Chronicon Maius): 1258-1481", *Memorii (1401-1477),* II, Edıtıe Critica de Vasile Grecu, Editura Academiei Republicii Socialiste Romania, Bucureşti (Bükreş) 1966, pp. 426-429; Kriton Dinçmen, *Şehir Düştü: Bizanslı Tarihçi Francis›den İstanbul›un Fethi,* İletişim Yayınları, İstanbul 1992, s. 95-96.

4 Bu alanda istisnaî tek bir girişim olarak, altı yıl kadar önce bazı halk hikâyelerinden hareketle Mustafa Malkoç tarafından Silivrikapı'daki "Alemdar Elekli Dede" kabrinin Ulubatlı Hasan'a ait olduğu öne sürülmüşse de (Mevlüt Yüksel, "Ulubatlı Burada", *Takvim Gazetesi,* 19.10.2013), bu şehidin adının *"Hasan"* değil *"Muslihuddin"* olması ve anlatılanları destekleyecek hiçbir bilimsel kanıt ortaya konulamaması nedeniyle, bu spekülatif iddia isabetsiz bir öneriden öteye geçememiştir.

5 Asırlar boyu *"Baba Hasan 'Alemî Mescidi"* adıyla anılan mescidin, 953/1546 tarihli İstanbul Vakıf Defteri'nde 903/1497'de vakfa dönüştürüldüğü sırada düzenlenen vakfiyesinin özeti için, bk. BOA, *Tapu Tahrir Defteri,* nr.: 251, s. 419.

6 Mescid, kabir ve kabrin köşe duvarı üzerindeki kitabenin yıkımdan önceki son fotoğrafları 26.12.1940 günü Vakıflar Umum Müdürlüğü görevlileri tarafından çekilip arşivlenmiştir: *Hasan Baba Mescidi ve Türbesi* raporu (29.08.1941), Dosya nr.: 532; Fotoğraf nr.: 3996, 3997, 3998.

7 Vakıflar Umum Müdürlüğü, *Hasan Baba Mescidi ve Türbesi* raporu, Dosya nr.: 532; Fotoğraf nr.: 3998.

8 Şimdi Bursa'nın Nilüfer ilçesine bağlı "Hasan Ağa" köyünde, Ulubatlı Hasan'ın soyundan gelen bir ailenin elinde bulunan ve aslından çekilmiş bir fotokopisi bizde mevcut olan bu orijinal vakfiyenin Vakıflar Gn. Md. Arşivi'nde de birkaç sureti yer almaktadır. Baba Hasan'ın Ulubat Gölü yakınlarındaki vakıflarına ışık tutan bu vakfiye, yakında suretleriyle karşılaştırılarak tarafımızdan yayınlanacaktır.

9 Vakfiyedeki unvanlar günümüz Türkçe'siyle *şöyledir: "Büyük devlet adamlarının ulu emîri, şerefli güzel hasletleri zâtında birleştirici, İslâm Sancağının dikicisi, dine sokulan bid'at ve zulmetlerin def' edicisi, ulular arasında himmetlerin en yücesinin kendisine tahsis edileni, Melik ve Sultânların yakını, devletin ve dinin Hasen'i (Güzel'i) Abdullah oğlu Hasan Ağa -bekāsı dâ'im olsun!-"* (Orijinal vakfiye, st. 7-9; VGMA, *Defter,* nr.: 2163/70, s. 80).

10 Ahmed Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde'-i Edirne,* I, Bayezid Devlet Ktp. nr.: 10391, s. 54, 101.

11 Mehmed Süreyya, *Sicill-i 'Osmânî,* II, Matba'a'-i 'Âmire, İstanbul 1311, s. 118. Ayrıca bk. *a.g.e.,* IV, s. 170. Kritovulos, *Historia (Kritovulos Tarihi: 1451-1467),* çev.: Ari Çokona, Heyamola Yayınları, İstanbul 2012, s. 226-229.

12 İdrîs-i Bitlisî, *Heşt Behişt Tercemesi,* VII. Ketîbe, TSMK, Bağdat Köşkü, nr.: 196/1, vr. 76b, st. 15-23.

13 İbn Kemâl, *Târîh-i* İbn *Kemâl,* VII. Defter, Tıpkıbasım, nşr.: Şerafettin Turan, Ankara: TTK Yayınları, 1954, s. 64-65.

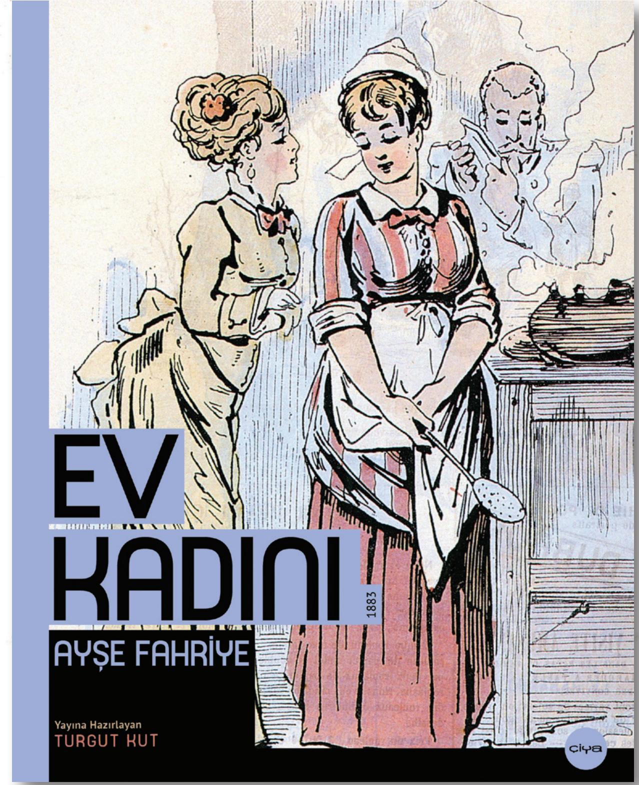
14 A. Süheyl Ünver, "İstanbul'un Mutlu Askerleri ve Şehit Olanlar", *İstanbul Risaleleri,* V, İBB Kültür İşleri Daire Bşk. Yayınları, İstanbul 1996, s. 321-322.

Geçmişten günümüze süregelen tatlar

YENİ YEMEK KİTABI
1880

Çeviri Yazı ve Sadeleştiren
Özge Samancı

Tarifte ve ikramda sınır tanımayan

EV KADINI
1883

Yayına Hazırlayan
Turgut Kut